

Centrum Starego Rybnika | PARK KULTUROWY

LEGENDA

- granica planowanego Parku Kulturowego Centrum Starego Rybnika
- obiekt zabytkowy
- obiekt zabytkowy o szczególnym charakterze
- parki i zieleń

Szanowni Państwo,

w ramach kampanii informacyjnej 13.06-20.09.2023 przekazujemy Państwu mapę, która pokazuje w jakich granicach projektowany jest Park Kulturowy pn. **Centrum Starego Rybnika**. Od czerwca do października, przez 100 dni, będą odbywały się w naszym mieście spotkania studialne, konsultacje społeczne, przeprowadzone zostaną ankiety i badania jakościowe. Państwa głosy stanowią bowiem niezbędny element przygotowań do stworzenia treści uchwały o ustanowieniu Parku. Wszystkie opinie oraz rzetelna dokumentacja konserwatorska mogą przyczynić się do utworzenia wyjątkowego, zabytkowego, a jednocześnie przyjaznego do mieszkania i działania gospodarczego obszaru w centrum Rybnika.

W Polsce funkcjonuje z powodzeniem kilkadziesiąt Parków Kulturowych. Cztery znajdują się w woj. śląskim. Na tle regionalnych Parków rybnicki projekt wyróżnia się skalą i potencjałem rozwojowym. Ustanowienie

Parku Kulturowego w 2024 r. pozwoli rozbłysnąć wartościowym obiektom, które dziś trochę niewidoczne w obecnym krajobrazie miasta mogłyby – odpowiednio przetworzone – wspierać rozwój turystyki, usług, rzemiosła, gastronomii, sztuki i kultury oraz przemysłów kreatywnych i relacji społecznych. Ochrona dziedzictwa nie jest działaniem tylko dla przyszłych pokoleń, może przynieść w krótkim czasie wymierne korzyści wszystkim interesariuszom obszaru Parku, ale także mieszkańcom i mieszkańcom innych dzielnic, oraz przedsiębiorcom, organizacjom pozarządowym, turystom, gościom miasta, którzy wbrew obiegowym opiniom często są zachwyceni Rybnikiem, tutejszymi zabytkami, atmosferą i ludźmi. Niniejsza mapa, jako forma informacji i narzędzie konsultacji, pokazuje poglądowo obręb planowanego Parku Kulturowego, wymienia najważniejsze zabytki w obrębie oraz tzw. obiekt referencyjny.

Wszelkich informacji na temat planowanego Parku można uzyskać:

Biu Miejskiego Konserwatora Zabytków
telefon: (+48) 32 43 92 012
mail: parkkulturowy@um.rybnik.pl

Będzie można też wypowiedzieć się osobiście podczas otwartych spotkań w okresie 100 dni kampanii. Harmonogram spotkań będzie na bieżąco ogłaszany na stronie miasta.

1 Kompleks pałacowy na miejscu dawnego zamku książęcego, dziś Sąd Rejonowy

Teren osadnictwa pradziejowego. Pierwszy zamek z końca XIII w. otaczała fosa. Dziś widoczne mrurowane przyziemie z XIV w. Przebudowany na ceglany na przełomie XIV/XV w. Wyburzono go w 2-giej poł. XVII w., powstał tu niewielki barokowy pałac. W 2-giej poł. XVIII w. dobudowano 2 boczne skrzydła. W miejscu pałacu powstał korpus klasycystyczny wg proj. arch. F. Ilgnera. Obecny kształt jest z końca XVIII w.

2 „Stary Ratusz” z 1-szej połowy XIX w.

Klasykistyczna budowla z wieżą zegarową wzniesiona w latach 1822-1823 z inicjatywy ówczesnego burmistrza miasta A. Żelazko. Wcześniej funkcjonowała tu gorzelnia. Kamienne i ceglane relikty pod budynkiem sięgają XVI-XVII w. Budynek został rozbudowany i zmodernizowany w pierwszej połowie lat 90. XX w. Obecnie ma tu siedzibę Muzeum im. o. Emila Drobnego w Rybniku oraz Urząd Stanu Cywilnego.

3 Kościół pw. św. Antoniego z początków XX w., dziś Bazylika Mniejsza („Nowy kościół”)

Wzorowana na gotyckich katedrach, zbudowana wg proj. L. Schneidera w latach 1903-1906. Trzykrotnie odbudowywana zachowała niemal kompletne neogotyckie wyposażenie wnętrza, w tym figurę patrona miasta – św. Antoniego. Szczególnie cenne są ołtarz główny i boczny wykonane przez Zakład C. Buhla (Wrocław) i ambona – arcydzieło snycerstwa. Najwyższa świątynia na G. Śląsku, której wieże mają 84,20 i 84,21 m.

4 Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny z XV w. i park „Na Górcie”

Zachowane prezbiterium gotyckiej fary z XV w., najstarszy kościół istniejący tu już w XII w. ufundowany zapewne przez Mieszka I Laskonogiego, księcia raciborskiego. W 1797 r. zburzono nawę i wieżę, pozostawiając prezbiterium. Do 1978 r. była tu kaplica cmentarna, otoczona najstarszym rybnickim cmentarzem. Od płd. przylega doń lapidarium (relikty nekropolii). Dziś kościół Duszpasterstwa Akademickiego.

5 Kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej z XVIII/XIX w., tzw. „Stary kościół”

Barokowo-klasycystyczny, wg proj. F. Ilgnera powstał w latach 1798-1801. Lokalizacja to wynik nalegań mieszczan, aby kościół był bliżej rynku. Użyto budulca z rozbiórki fary „Na Górcie”, a dzięki hr. A. Wengierskiemu ocalało prezbiterium (mauzoleum rodziny w krypcie). Zachował się unikatowy ołtarz św. Antoniego z obrazem ukazującym widok miasta z początku XIX w. i elementy wyposażenia z XVIII/XIX w.

6 Kościół ewangelicko-augsburski ap. Piotra i Pawła z XVIII/XIX w.

Pierwotnie dla potrzeb ewangelickich zaadaptowano drewnianą zamkową siecianię. Obiekt wzniesiono w 1791 r. na potrzeby zboru wg proj. F. Ilgnera. Zwany „Kościółem Inwalidów” lub kościołem Fryderyka Wilhelma. Do klasycystycznego budynku w 1875 r. dobudowano wieżę. Wystrój wnętrza jest z czasów budowy kościoła (styl klasycystyczny). Obok zachowane relikty cmentarza z XIX w.

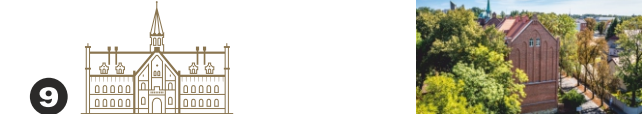
7 Siedziba powiatu, dziś Budynek Starostwa z 2-giej poł. XIX w.

Po reformach administracyjnych w Prusach w 1815 r. zaistniała potrzeba wyodrębnienia powiatu z siedzibą w Rybniku. Nowy powiat rozpoczął funkcjonowanie 1 stycznia 1818 r. Pierwsza lokalizacja nieznana, od 1823 r. był nią ratusz przy rynku. Budowa własnej siedziby w stylu renesansu niemieckiego trwała od 1887 do 1893 r., budynek ma oryginalną, mocno rozczłonkowaną bryłę i wieżę z namiotowym dachem.

8 Magistrat z 1-szej poł. XX w., dziś Urząd Miasta Rybnika

Neoklasycystyczny budynek nowego ratusza powstał w 1928 r., w czasie urzędowania Burmistrza Wł. Webera. Wewnątrz zachował się oryginalny międzywojenny wystrój kilku pomieszczeń, w tym w sali posiedzeń oraz witraże w stylu art deco i symbolizmu, wykonane przez krakowską firmę braci Żeleńskich: „Górnictwo”, „Hutnictwo”, „Przemysł”, „Rolnictwo”, oraz witraż przedstawiający panoramyczny widok miasta.

9 Kompleks szpitala z kaplicą pw. św. Juliusza z XIX/XX w.

Ideę szpitala zainicjował J. Roger. Otwarto go w 1869 r., a w 1871 r. został przejęty przez Związek Śląskich Rycerzy Maltańskich. Przebudowany, w 1894 r. obok powstała kaplica. Dziś kompleks składa się z 4 gmachów, w tym najstarszych: „Juliusz” (ok. 1894) i „Rafał” (ok. 1901). Mieści się tam „Edukatorium Juliusz” (od 2022 r.) – ekspozycja z zakresu budowy i funkcjonowania ludzkiego organizmu.

10 Nacyna, rzeka pełna dziedzictwa i historii

Nacyna (wzmiankowana już na początku XIV wieku) i kanał młyński (dziś już nie istniejący) stanowiły dobrobyt miasta przez wieki. Obok XVIII-wiecznej garbarni, później należącej do rodziny Haase. Nad kanałem młyńskim znajdowała się farbiarnia Pragera, młyn braci Fuks, młyn zamkowy, browar zamkowy, garbarnia Urbańczyka i farbiarnia Kollara, a także rzeźnia. Rzeka wraca do łask jako obszar turystyki.

11 Figura św. Jana Nepomucena z XVIII w.

Kułt męczennika był w środkowej Europie powszechny, świadczy o tym także ta późnobarokowa figura wykonana przez J. M. Österreicha z Raciborza w 1728 r. Fundatorem figury był hr. Karol Węgierski. W 1806 r. figura została przeniesiona przed bramę zamku na plac przed nowym kościołem. Stoi tam, gdzie kiedyś był drewniany kościółek pw. św. Jana związany z dawnym szpitalikiem dla ubogich niewiast.

12 Zespół zabudowań dawnego szpitala z XIX/XX w., obecnie kampus akademicki („kampus”)

Kampus jest zwyczajową nazwą centrum edukacyjnego na szczeblu średnim i wyższym, powstałego na terenie wielohektarowego kompleksu szpitalnego (dawny szpital Spółki Brackiej) przy ul. Rudzkiej. Zachowały się elementy architektury z przełomu XIX i XX w. Kampus był głównym planem zdjęciowym serialu „Diagnoza”.

13 „Nowa” poczta z początków XX w.

Budynek z 1905 r. zbudowany w stylu neorenesansu północnego, co oznacza, że formalnie nawiązuje do architektury renesansowej. Posiada wykusz narożny, bardzo oryginalne detale oraz nietypową fasadę z czerwoną cegłą. Rzucą się w oczy historyzm stylu. W XX w. nieznacznie rozbudowany z zachowaniem cech stylowych. Dziś znajduje się tam główny oddział Poczty Polskiej w Rybniku.

14 Teatr Ziemi Rybnickiej z 2-giej poł. XX w.

Modernistyczny budynek zaprojektowało słynne trio: H. Buszko, A. Franta i J. Gottfried. Teatr oddano w Barbórkę 1964 r. W 2006 r. przeszedł modernizację. W maju 2023 r. został wpisany do rejestru zabytków. Rybnicki teatr to obiekt wybitny. Nie ma osi symetrii, zrywa z monumentalizmem socrealizmu, nawiązując do architektury francuskiej. Wewnątrz zachowała się cenna mozaika autorstwa M. Raka.

15 Dzielnica Willowa

W okolicach Damrota i Ligonia znajduje się wiele przykładów willi w duchu funkcjonalizmu, które stanowią o unikatowości całej dzielnicy. Świadczy o tym ich nagromadzenie w jednym miejscu, powtarzalne detale, podobnie kształtowane elewacje, zbliżona kolorystyka, gabaryty, zastosowane materiały. Stanowi to o historycznym ładzie i harmonii tego miejsca oraz o jego wyjątkowości.

16 Rynek o średniowiecznym układzie i ważne kamienie

Rynek został wytyczony podczas lokacji miasta (XIII-XIV w.) wg legendy na miejscu dawnego stawu. Kamienie pod nr 2, 4, 7, 14, częściowo 17 z XIX w. reprezentują styl charakterystyczny dla najstarszych mrurowanych budynków na rynku. Rynek 15 - dawna apteka z pierwszej połowy XIX w. Rynek 13 - kamienica z II poł. XIX w. o bogato dekorowanej fasadzie, nawiązuje do włoskich renesansowych pałaców.

17 Dworzec kolejowy z połowy XIX w.

01.10.1856 r. Rybnik zyskał połączenie kolejowe z ościennymi miastami i kopalniami. Budynek jest utrzymany w stylistyce międzywojennego modernizmu. Wyznaczył 3. ciągi komunikacyjne. Główny, prowadzący do centrum, aż po współczesny Urząd Miasta nosił nazwę Bahnhofstrasse (ul. Dworcowa) Ośią komunikacji między centrum miasta a dworcem były też dzisiejsze ulice Józefa Piłsudskiego oraz Miejska.

18 Dawny Cmentarz Żydowski z XIX w. (dziś Zielieniec im. Henryka Wieniawskiego)

Kirkut został założony w 1815 r. Przedtem rybnicki Żydzi chowali zmarłych w Mikołowie. W 1931 r. z powodu uchylbi w przepisach sanitarnych wydano decyzję o zamknięciu cmentarza, pochówki odbywały się w Wodzisławiu Śl. Na początku 1940 r. lokalne władze III Rzeszy nakazały zlikwidować cmentarz. Macawy zniszczono, szczytki wrzucano do wspólnego dołu. Kilka macaw uratowano (obecnie są w Muzeum).

19 Miejsce gdzie stała nowa Synagoga z XIX w.

Synagoga została spalona przez bojówki nazistowskie jesienią 1939 r., i wyburzona na rozkaz władz w 1940 r., znajdowała się przy skrzyżowaniu Zamkowej i Chrobrego. Została zbudowana w latach 1842-1848. Mrurowana, na planie prostokąta, w stylu klasycystycznym. Wierchołek frontu zdobiła Gwiazda Dawida. We wnętrzu bogato zdobiona, wysokie okna. Dziś skwer naprzeciw UM z fontanną przeniesioną z rynku.

20 Budynek „Mechanika” z pierwszej połowy XX w.

Budynek pod funkcje edukacyjne wzniesiono w 1939 r. w stylu funkcjonalistycznym z inicjatywy Wł. Webera. W trakcie II WŚ budynek pełnił rolę szpitala. Po wojnie wrócił do pierwotnej funkcji. Obecnie jest to Zespół Szkół Mechaniczno-Elektrycznych im. T. Kościuszki, jednej z większych szkół technicznych w regionie.

21 Zielień jest elementem kultury i krajobrazu historycznego

Tereny zielone są częścią krajobrazu kulturowego centrum Rybnika. Podobnie jak budynki często mają swoją historię. Potwierdzają historycznie powiązanie wytworów człowieka i natury. W obszarze Parku mamy: Park „Na Górcie”, Zielieniec im. R. Biegoszowej, Zielieniec Starościnski, Zielieniec przy ul. Wieniawskiego (dawny kirkut), Zielieniec POW, Zielieniec przy Teatrze Ziemi Rybnickiej, Zielieniec Bukówka.

22 Dom Rzemiosła („Okrągłak”) z XX w.

Cech Rzemiosła Małej i Średniej Przedsiębiorczości to budynek ukończony w 1974 r. Jego współprojektantką była kobieta, Barbara Meisel, co było w tamtych czasach rzadkością. Dziś, może się stać jedną z ikon Rybnika, jako doskonale wkomponowany w otoczenie. Świadczy także o tym, że rybnicki rzemieślnicy mieli duże ambicje, realizując projekt niebanalny i wyróżniający się na tle budynków cechowych.

23 Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna im. K. Prusa z XX w.

Pierwszą Powiatową Bibliotekę Publiczną uruchomiono 22 lipca 1945 r. H. Sakowska oraz S. Babuchowski rozpoczęli gromadzenie książek. Pierwszy budynek był przy ul. 3 Maja, ale nie mieścił zbiorów. W 1985 r. rozpoczęła się budowa nowego budynku wg projektu M. Skalkowskiego. Utrzymany jest w stylistyce postmodernistycznej. Oddany w 1989 r. obiekt jest żywym ośrodkiem czytelnictwa i kultury.

24 Budynek bankowy, daw. Komunalna Kasa Oszczędności Powiatu Rybnickiego z XX w.

Dawny gmach został wybudowany w 1937 r. w stylu funkcjonalistycznym. Jest jednym z zrealizowanych elementów wizji nowoczesnego Rybnika – niezwykle progresywnego projektu Burmistrza Wł. Webera. Uwagę zwraca forma architektoniczna gmachu, ówczesnie charakterystyczna - obły narożnik, okrągłe okna, rytmy okien oraz loggia, czy też umieszczony na szczycie narożnika maszt flagowy. Robi wrażenie!

25 Plac Wolności z XX w. z charakterystycznym budynkiem poczekalni

Dawny tzw. „Nowy Rynek” po przebudowie pełni rolę m.in. dworca autobusowego. Poczekalnia mieści się w replice funkcjonalistycznego pawilonu z okresu międzywojennego. Plac zdominowała położona współczesna efektowna fontanna. Elementem założenia są monumentalne schody prowadzące do Teatru oraz ciąg postmodernistycznych budynków mieszkalnych z charakterystycznymi, przeszklonymi balkonami.

26 Budynek ILO im. Powstańców Śląskich

Znajduje się na rogu obecnych ulic T. Kościuszki i B. Chrobrego. Został wzniesiony w 1910 r. jako pruskie gimnazjum królewskie. Zbudowany w stylu wczesnomodernistycznym. W międzywojniu dwukrotnie rozbudowany (skrzydło od strony ul. Chrobrego) z zachowaniem cech stylowych. Wewnątrz częściowo zachowane dawne wyposażenie (np. okazała klatka schodowa). Dziś siedziba szkoły.

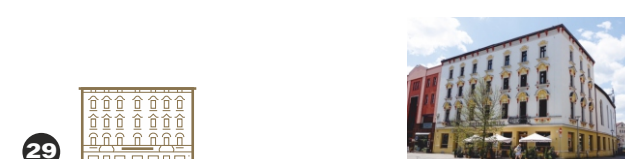
27 Budynek dawnej niemieckiej Szkoły Powszechnej

Obecnie Szkoła Podstawowa nr 9 z Oddziałami Mistrzostwa Sportowego. Zbudowana w 1902 r. wg proj. E. Petzkiego z Gliwic w stylu łączącym dominujące elementy neogotyku z elementami neoromanizmu (rozkwit neoromanizmu nastąpił w Niemczech po ich zjednoczeniu jako symboliczne spoiwo). Budynek uległ poważnemu uszkodzeniu podczas walk o miasto w 1945 r., odbudowany po zakończeniu wojny.

28 Dawny Dom Misyjny Herbistów

Obecnie siedziba oddziału Politechniki Śląskiej, kiedyś dom misjonarzy, którzy przybyli do Rybnika w 1922 r. aby zająć się popolską działalnością wychowawczą, oświatową oraz kolportażem czasopism religijnych. Założyli oblegane seminarium, co sprawiło, że w 1932 r. wybudowano nowy modernistyczny gmach klasztoru, w którym uruchomiono Niższe Seminarium Duchowne. Po 1945 r. m.in. siedziba Rybnickiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego.

29 „Świerkianiec”

Dawny hotel wzniesiony u schyłku XIX w. w stylu neobarokowym w miejsce najstarszej rybnickiej karczmy o tej samej nazwie. Zachowała się bogata neobarokowa dekoracja fasady. W 2021 r. w wyniku prac remontowych przeprowadzanych w budynku uległa zawaleniu znaczna część ściany frontowej. Obiekt został odbudowany dzięki determinacji właściciela. W 2022 r. otwarto restaurację, zagrał Carrantuohill.

30 Willa Rodziny Haase

Willę w stylu renesansu niemieckiego postawił w latach 1890-1900 Julius Haase, „budowniczy Rybnika”, wywodzący się z asymlowanej rodziny żydowskiej, przedsiębiorca i filantrop. Prowadził m.in. garbarnię, wspierał wiele działań charytatywnych, przekazał społeczności miasta teren przyszłego parku zwanego popularnie „Hazyńhąjdą”. W parku przy ul. Chwałowickiej stoi obecnie pomnik założyciela.

31 Park Kulturowy i parkodkowanie reklam

Chaos reklamowy, nadmiar oraz bylejałość, wywołują efekt przeciwny do zamierzonego. Takie reklamy źle świadczą o nadawcy, nie reklamują, nie zachęcają. Badania pokazują, że przebodźcowane oko „nie odczytuje” większości informacji, gubi się w tym chaosie. Estetyka przestrzeni wspiera skuteczną komunikację reklamową.

Zasady kształtowania ładu przestrzennego w granicach Parku Kulturowego zostaną nie tylko opisane, ale pokazane na przykładzie wybranego, zabytkowego budynku, będącego własnością Miasta Rybnika. Wybrano neoklasycystyczną kamienicę, zlokalizowaną przy Ryнку 1. Będzie ona naszym obiektem referencyjnym – pokażemy co można zmienić w zakresie kolorystyki, reklam, szyldów i urządzeń zamontowanych na elewacji. Co ważne, chcemy pokazać, że zmiany nie muszą oznaczać kosztownych i długotrwałych remontów.

Wydawnictwo i druk: Infopakt s.j.
Teksty: MTJ 2.0
Współpraca: Miasto Rybnik i dr Bogdan Kloch,
dr inż. arch. Henryk Mercik, Kamil Styga